

Economy and Society by Organised Crime / EU SOCTA 2021, EUROPOL. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 105 p.

2. Council of the European Union 2019, SOCTA 2021 Methodology (13732/19).

3. Migratory situation at EU's borders in September: Increase on the Central Mediterranean and Western Balkan routes (2021-10-15). URL: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/migratory-situation-at-eu-s-borders-in-september-increase-on-the-central-mediterranean-and-western-balkan-routes-RZRnEH>.

*Симоненко Наталія Олександрівна,*  
доцент кафедри кримінального права  
Національної академії внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук

## **СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В РОЗРІЗІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Останнім часом кількість випадків сексуального насильства стосовно жінок продовжує збільшуватися. Насамперед це пов'язано з пандемією COVID-19, введенням локдаунів, що внесло корективи в наше повсякденне життя. За весь 2020 рік до Національної поліції України надійшло близько 200 тисяч повідомлень про домашнє насильство та насильство щодо жінок, а за 2019 рік надійшло 115 тисяч повідомлень про домашнє насильство та насильство щодо жінок. Це майже на 40 % менше ніж за 2020 рік, але це ще не реальна картина, оскільки більшість жінок соромиться розповідати про факти домашнього насильства.

Під поняттям «домашнє насильство» визначені діяння (або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, які відбуваються в сім'ї, в межах місця проживання або між родичами, а також між колишнім або нинішнім подружжям, або між тими, хто спільно проживає або проживав однією сім'єю, але не перебуває в родинних стосунках між собою.

Щодо сексуального насильства, то Стамбульська конвенція відносить його до форми домашнього насильства, що охоплює будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи.

Стаття 126-1 КК України не містить у диспозиції ознак сексуального насильства. Ознаки кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості містяться у Розділі IV Особливої частини Кримінального кодексу, а саме у статтях 152 «Зґвалтування», 153 «Сексуальне насильство», 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», 155 «Статеві зносини з особою, яка не досягла

шістнадцятирічного віку» та 156 «Розбещення неповнолітніх». Ушкодження жіночих статевих органів кваліфікується за статтею 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», а ранні шлюби – за ст. 151-2 КК України «Примушування до шлюбу»

Під визначенням «сексуальне насильство», також, мається на увазі: примушування до небажаних статевих стосунків; торкання інтимних частин тіла без згоди; змушення до статевого акту з іншою людиною; примус до збочених, садистських форм статевих зносин; примус до вагітності або аборту; нав'язування відвертого стилю одягу або поведінки всупереч бажанню людини; примушування спостерігати за статевими актами між іншими людьми; примушування до участі у створенні чи перегляді порнографічних матеріалів.

Дуже часто жінки говорять про сексуальне насильство, як про щось невідворотне, те, чого важко уникнути, або як можливість зменшення ще жорстокішого фізичного насильства. Часом жінка щиро дивується, коли вона починає розуміти, що чоловік не має права мати доступ до її тіла у будь-який момент часу, коли забажає.

Нагадаємо, що 11 січня 2019 вступив в силу Закон, який вніс зміни в законодавство по запобіганню насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Статевий акт завжди потребував добровільної згоди (інакше це проти волі особи, тобто зґвалтування). Ці зміни уточнюють кваліфікацію кримінальних правопорушень в більш реалістичному контексті. Раніше термін «зґвалтування» розумівся з медико-біологічної точки зору як вагінальний статевий акт між чоловіком та жінкою, а все інше – задоволення статевої пристрасті неприродним способом. Як наслідок, суб'єктом цього кримінального правопорушення майже завжди були чоловіки і доволі нечасто – жінки (але у формі співучасті, наприклад організатори). Це викликало безліч проблем в частині кваліфікації, розслідування, експертиз тощо та дозволяло уникати кримінальної відповідальності осіб, які винні у вчиненні статевих кримінальних правопорушень.

У статті 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вказано основні повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. До них належать такі: виявлення фактів домашнього насильства, прийом і розгляд заяв та повідомлень про таке насильство, інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися та винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників, узяття на профілактичний облік осіб, які вчинили такі правопорушення, здійснення контролю за кривдниками, анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством.

Законодавство України, крім кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства в сім'ї, передбачає застосування спеціальних заходів з попередження насильства, що належать до запобіжних заходів та є формою реагування держави на прояви насильства з метою їх подальшої профілактики. Відтепер до правопорушника можуть бути застосовані такі спеціальні заходи, як «терміновий заборонний припис» який здійснюється поліцією та застосовується до правопорушника не більше, ніж на 10 днів. Ідеться про негайне припинення домашнього насильства. Припис полягає в обмеженні доступу правопорушника, що вчиняє домашнє насильство, до житлового приміщення, де проживає жертва. «Обмежувальний припис» застосовується судом на термін від 1 до 6 місяців після факту насильства, коли є докази, зокрема неодноразове звернення до поліції, та складений адміністративний протокол.

Основним принципом боротьби з домашнім насильством є притягнення правопорушників до відповідальності, забезпечення правосуддя для постраждалих і припинення беззаконня. Держава зобов'язана забезпечувати відповідне покарання правопорушників, не допускати того, щоб релігія, культура, традиції чи інші суб'єктивні причини використовувалися для виправдання кримінально караної поведінки, а також забезпечувати невідкладне реагування з боку правоохоронних органів на звернення про допомогу, врегулювання ними кримінально караних та небезпечних ситуацій і швидко розслідувати всі заяви сексуального насильства.

Також, у Стамбульській конвенції державам-членам постійно пропонується періодично проводити огляд, оцінювання і перегляд своїх законів, кодексів і процедур, зокрема свого кримінального законодавства, з тим, щоб забезпечити їх силу та ефективність у викориненні сексуального насильства.

*Слуцька Тетяна Іванівна,*  
начальник відділу секретаріату Касаційного  
кримінального суду Верховного Суду,  
кандидат юридичних наук

## **ГУМАНІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Упродовж останніх трьох років Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) констатував порушення Україною статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в більш ніж 10 справах за розглядом понад 100 заяв (зокрема, у справі «Петухов проти України (№ 2)» від 12 березня 2019 року (заява № 41216/13), «Старишко проти України» від 15 жовтня 2020 року (заява № 61839/12), «Лопата та інші проти України» від 10 грудня 2020 року (заява № 84210/17 та 23 інші заяви), «Дембо та